

О.О. Конопелькіна, І.Г. Безродних

Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара

До проблеми інтенсифікації мовної підготовки учнів середніх загальноосвітніх закладів в рамках мультилінгвальної освіти.

АНОТАЦІЯ

В статті надається компаративний аналіз актуальних методик навчання іноземних мов в сучасній системі середньої освіти Канади й України з акцентуванням на мультилінгвальний вектор її розвитку.

***Ключові слова:** мультилінгвальна освіта, методика, прийом, психологізація.*

В науковому фокусі представленого дослідження знаходиться проблема пошуку шляхів удосконалення методики викладання англійської мови як іноземної у сучасних середніх загальноосвітніх закладах України в площині мультилінгвальної освіти.

Актуальність даної проблематики обумовлена цілою низкою факторів, які не вичерпуються лише нагальною проблемою постійного вдосконалення методик навчання, сталим зростанням вимог до освітньої система загалом, але й набувають нового звучання в рамках глобалізаційних процесів, у світлі яких постає необхідність у відповідності освітніх програм потребам виховання мультилінгвальної й мультикультурної особистості, яка у майбутньому буде конкурентоспроможною на загальноєвропейському соціальному просторі.

Отже, цілком зрозуміла прискіплива увага сучасного світового освітянського кола загалом, й українського зокрема до

якісних змін у сфері навчання іноземних мов. Не випадково, предметом цієї уваги повсякчас стає саме викладання англійської мови, яка не втрачає пальми першості в українських школах. Оскільки, на сьогодні англійська мова є однією з найпоширеніших мов у світі, однією з шести офіційних мов роботи ООН, а отже, і мовою міжнародної кроскультурної комунікації. Сучасна молодь, існуючи у прогресивному суспільстві, що зазнає стрімких соціальних і культурних змін, прагне до саморозвитку, а англійська мова може виконувати функцію одного із головних інструментів для здобуття необхідних учням знань у різних галузях науки і життя, спілкування та обміну досвідом з представниками різних країн, що, безперечно, виводить усю систему середньої освіти в Україні на якісно новий рівень. Проте, непоодинокі випадки, коли рівень отриманих знань не відповідає стандартам шкільної програми. Це створює умови, за яких проблема якісної методичної й методологічної основи

мовної підготовки учнів середньо освітніх закладів з залишається нагальною. Одним із шляхів подолання подібної лакуни видається звернення до досвіду освітян інших країн.

Не викликає су перечень той факт, що завдяки вдосконаленню методики викладання англійської мови у середніх загальноосвітніх школах, вирішується не лише питання поліпшення знань з іноземної мови у українських школярів, а і більш глобальне питання, таке як розвиток системи освіти України в цілому, що у майбутньому призведе до зростання кількості висококваліфікованих працівників в усіх галузях науки та промисловості.

Отже, цілком зрозуміло, що на даний момент проблема щодо удосконалення методів викладання англійської мови є чи не найважливішим питанням, яке розглядається лінгвістами, психологами та вчителями-методистами. Існує величезна кількість запропонованих методик викладання англійської мови, які використовуються у деяких мовних школах та мовних курсах. Серед них: інтерактивні методи викладання мови, проектні методики викладання, інші методики, що з'явилися завдяки синтезу попередніх методик (аудіолінгвальної, інтенсивної, діяльної та емоційно-сміслової методики) із новими методами.

Основною тенденцією вирішення питання більш ефективного викладання іноземної мови є перехід від граматико-перекладного методу та його похідних до комунікативного методу викладання англійської мови. Завдання комунікативного методу – навчити учнів саме спілкуванню у живому мовному середовищі, а не механічному вибору того чи іншого граматичного правила та заучуванню слів, які учень ніколи не використовує ні в класі, ні у житті.

Велику увагу вивченню та вдосконаленню цієї методики приділяє, як

вказувалося вище, зарубіжною науковою спільнотою. Особливу місце для цього питання відводять науковці і викладачі у Канаді, серед яких Д. Каммінз, Р. Мірза, Е. Біміллер, Л.Леопольд, та ін. [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Як відомо, Канада – білінгвальна країна, де велика кількість франкомовного населення вивчає англійську мову як другу, або іноземну мову. Крім того, етнічна різноманітність населення дає поштовх для створення курсів та шкіл англійської мови для мешканців Канади, рідною мовою яких не є англійська мова. Враховуючи це, можна говорити про постійний розвиток так пошук нових методів викладання англійської мови як другої у Канаді. Саме тому, видається доцільним зробити компаративний аналіз загальних засад методів викладання англійської мови у Канаді й Україні, з акцентуванням уваги на впровадженні найбільш ефективних, що використовуються для викладання англійської мови у Канаді.

В рамках обумовленої мети доцільно звернути увагу на ситуацію з мовною підготовкою школярів, яка на сьогодні склалася в Україні.

Загальновідомо, що у 2005 році Україна разом із іншими країнами західної та східної Європи приєдналась до Болонського процесу, який істотно переструктурував навчальну діяльність цілої країни. Зокрема з 2005 до 2013 рр. було пройдено значний шлях розвитку та перетворень, який стосувався великої кількості загальних засад середньої та вищої освіти. Таке стрімке перетворення системи освіти не могло не відбитися на методиці навчання іноземних мов, роль та значущість яких важко переоцінити в сучасних умовах Євроінтеграції. Після тривалого панування комунікативної методики, яка здійснила справжній переворот в свідомості тих хто вивчає і того хто навчає, навчивши перш за все передавати інформацію, навчатися передаючи її, поставила інформацію в

центр процесу навчання. Тим не менш ресурс комунікативних методів навчання було зрештою вичерпано, але не залишено. Сучасні методи навчання поставили в центр «людину діяльну, творчу, самостійну». Відомо що, питання про вивчення будь-якої мови тісно пов'язане з питанням про загальний рівень культури людини, але не вичерпується лише ним, оскільки це питання й про якість життя людини загалом. Мова матеріалізується в звуках або в письмових записах тих образів і понять, які є в нашій підсвідомості, а слово виконує функцію предметної дії, яка в ній зберігається. Ідеї – це те, із чого складається наш світогляд, і важливо як він виявляється у фізичному світі. Отже, існуючі ідеї обумовлюють життя загалом. Носії мови являють собою певною мірою дітей свого суспільства, своєї культури, а отже, й їхній світогляд складається з тих ідей, яких суспільство їх навчило. Загалом і в цілому – це і є суть нашого життя. Весь наш світогляд, характер, принципи й переконання інсталювані в нас, як у комп'ютер, через мову, якою ми щодня спілкуємося. У нашому випадку – це передусім українська мова. Але рідної мови стає замало, як повітря, коли в нашому глобалізованому світі ми постійно перебуваємо в контексті реалій інших народів та країн.

У цьому сенсі питання про вивчення іноземної мови набуває нового значення по всій країні. Віднині володіння іноземною мовою, це діяльнісно-орієнтований, міжкультурний процес, який передбачає інтегрований характер вивчення мови та культури і висуває в центр процесу навчання, насамперед, людину з її потребами, мотивами, труднощами, особливостями.

Вивчення іноземної мови у Радянському та пострадянському просторі є елементом гуманітарної складової середньої та вищої освіти. Протягом 80-ти років (перший радянський закон щодо

обов'язкового вивчення іноземної мови в радянській школі датується 1930 р.) діти, а згодом і майбутні студенти вивчали лише одну дисципліну «Іноземна мова», переважно – англійську.

Впродовж останніх років законодавча база щодо вивчення іноземних мов зазнала стрімкого зросту. Сьогодні зберігається тенденція до зменшення віку, коли діти починають вчити іноземну мову. Так, в середньому по Україні, батьки віддають своїх дітей на заняття з англійської, щойно їм виповнилось 4-5 років – ще в дитячому садку. Разом з цим, посилюються й вимоги з боку держави стосовно вивчення іноземних мов. Так, згідно з наказом Міністерства освіти і науки №409 від 3 квітня 2012 року, починаючи з 2013/2014 навчального року, з 5 класу буде обов'язковим вивчення другої іноземної мови.

Отже, в ідеалі, школярі не відчують стресу перед перспективою вивчення першої, другої іноземної мови, а перебувають у природній комунікативній атмосфері, у певній системі, континуумі, який, починаючи з середньої школи, продовжується у Вузів. Проте, існує й ряд проблем, обумовлених, насамперед, недостатньою мотивацією або відсутністю практики, пов'язаною з необхідністю інтенсифікації крос культурної комунікації. Отже, доцільно звернути увагу на досвід зарубіжних освітян.

У канадських навчальних закладах, де англійська мова викладається як іноземна, превалює саме комунікативний метод викладання мови. Загальні засади, на яких базується навчальний процес, дуже схожі з українськими. Проте є й відмінності. По-перше, у Канаді спостерігається тенденція до мінімального використання навчальних посібників і до максимального обсягу спілкування. Проте у вітчизняних реаліях, (оскільки країна не є англійською), такий прийом був би мало ефективним з кількох причин: а)

відсутність англomовного середовища для підтримання навичок поза уроками англійської мови; б) вірогідність того, що за відсутності достатньої мовної практики та теоретичної підтримки, школяр заплутається у структурі мови та втратить бажання вчити те, чого він не розуміє.

Враховуючи вищезазначене, можна сказати, що використовуючи комунікативні методики навчання англійській мові, не треба вдаватися до крайнощів у контексті майже повної відсутності акцентування уваги на граматичній структурі мови, або навпаки - надмірного структурування мови і заучування правил відірвано від їх використання.

Більш цікавою тенденцією у роботах канадських дослідників є тяжіння до психологізації навчального процесу. Так як учень є центром навчального процесу, то необхідно зробити все можливе, щоб він почувався комфортно на уроках з психологічної точки зору, бо оволодіння іноземною мовою має за основу психологічні та психічні механізми. Для того, щоб школяр почував себе комфортно на заняттях, потрібно встановлювати зворотний зв'язок між вчителем і учнем. Завдяки зворотному зв'язку вчитель завжди зможе корегувати деякі моменти у веденні самого уроку, а також контролювати рівень засвоєння інформації учнями. У Канаді практикують метод «листування» з вчителем. Цей метод полягає у тому, що учням пропонується на аркушах паперу написати своє враження від уроків, свій настрій, що їм подобається, а що ні. Також учні можуть написати, з якими темами або завданнями вони мають труднощі, та потребують певних додаткових пояснень.

Приклад практичного застосування: У Канаді це практикується таким чином, що кожен учень підписує свій «лист», де він пише свої думки та ставлення до уроку, та здає вчителю. Проте, що не слід відкидати ідею саме

анонімного «листування», бо учні можуть боятись відкрито висловлювати свою думку та писати, що вони щось не зрозуміли. Таке листування можна проводити кілька разів (2-3 рази) на семестр після логічного завершення теми, що вивчається. Під кінець уроку (приблизно за 20 хвилин) попросити дітей на окремих аркушах написати коротенькі відповіді на три питання, наприклад: «Як ваш настрій зараз? Що вам було цікаво робити на наших уроках англійської мови? Що ви не зрозуміли на уроці?». Питання можуть варіюватись у залежності від того, яку ціль переслідує вчитель (дізнатися про психологічний комфорт дитини, про уподобання щодо видів діяльності на уроці чи про проблеми, з якими стикається дитина під час вивчення мови). Дітям молодшого та середнього шкільного віку можна дати лише 1-2 питання, щодо їх настрою та щодо того, чи би вони хотіли більше займатися на уроці (грати у мовні ігри, співати англomовні пісні, розігрувати діалоги, читати, дивитись та обговорювати фільми).

Далі треба попередити учнів, що відповіді не повинні буде занадто розгорнутими, і що їх роботи окрім вчителя ніхто не побачить, а сам вчитель навіть не буде знати хто написав той чи інший лист. Діти не будуть боятись задати питання або сказати те, що вони б не могли прямо сказати вчителю перед усім класом. Таким чином, вчитель зможе зрозуміти як саме учням би хотілось бачити проведення уроку та на який матеріал треба звернути увагу ще раз для закріплення знань.

Зацікавлення може викликати й інший момент, що практикується на уроках англійської мови у Канаді, а саме – викладання мови з урахуванням типу мислення або типу сприйняття інформації учнями. Для цього використовується умовний розподіл людей на аудіалів (які краще сприймають звукову інформацію), візуалів (що добре сприймають

інформацію у вигляді картинок та образів) та кінестетиків (у яких задіяні інші відчуття і рухи). Учнів розподіляють на групи аудіалів, візуалів та кінестетиків у класі, до кожної групи прикріплюється асистент вчителя, і для кожної групи інформація подається по-різному, в залежності від типу сприйняття інформації. Але якщо заглибитись у питання розподілу людей на особистісні типи, то можна знайти суміжні положення із теорією множинного інтелекту Говарда Гарднера. За цією теорією людина має дев'ять типів інтелекту, що по-різному розвинені у кожного індивіда. Типи інтелекту за цією теорією: вербально-лінгвістичний інтелект, логіко-математичний інтелект, візуально-просторовий інтелект, кінестетичний інтелект, музичний інтелект, міжособистісний інтелект, внутрішньообистісний інтелект, натуралістичний інтелект, екзистенціальний інтелект. Часто буває так, що вчитель будує урок, несвідомо враховуючи лише власний тип інтелекту, і робить урок насиченим, наприклад, яскравими образами та малюнками, в той час як дітям з іншим типом інтелекту важко опиратись лише на образне мислення. Саме тому варто розробляти завдання, враховуючи тип інтелекту учнів.

Приклад практичного застосування теорії: на початку навчального року проводиться тестування для визначення превалюючого типу інтелекту кожного учня (це може зробити шкільний психолог). Але якщо у канадському варіанті застосування подібного методу далі йде етап розділення класу на групи, то у вітчизняних школах на даному етапі це видається ще недоречним, оскільки, якщо говорити про типи інтелекту, то за цією теорією кожен учень може розвинути у собі не лише свій основний тип інтелекту, а й інші типи. Натомість, ознайомившись з результатами тестування, вчитель візьме їх на замітку, та намагатиметься комбінувати різні види завдань для кожного типу

інтелекту, що допоможе дітям розвинути не лише якийсь один шлях мислення. *Нижче наведені деякі приклади методів викладення нової інформації та завдань, які відповідають особливостям різних типів інтелекту:*

- вербально-лінгвістичний інтелект: учні з таким типом інтелекту самі по собі схильні до вивчення мов. Їм легко вдається читання, написання творів, спілкування. Задля активізації уваги досить буде застосувати словесні ігри.
- логіко-математичний інтелект: учні розуміють системно викладений матеріал (граматичні таблиці, схеми). Наприклад, вправа для запам'ятовування слів: створення словесної карти (word map) у вигляді діаграми.
- візуально-просторовий інтелект: використання відеоматеріалів на уроках, а у вправах - більше додаткового матеріалу у вигляді картинок, образів.
- кінестетичний інтелект: учень почуває себе комфортно, коли йому треба розіграти діалог, сценку, тобто все те що хоч якось буде задіювати його рухову активність.
- музичний інтелект: вивчення пісень, аудіювання, використання відеоматеріалів.
- міжособистісний інтелект: можна застосовувати ситуативні завдання для подальшого створення діалогів між учнями.
- внутрішньообистісний інтелект: завдання психологічні-тести, що пов'язані з розкриття внутрішнього світу учня.
- натуралістичний інтелект: проведення різноманітних екскурсій, або уроків, де б учні

готували власну презентацію культури або природи країн світу.

- екзистенціальний інтелект: після прочитання (прослуховування) якоїсь невеликої історії, учням можна запропонувати вигадати власну кінцівку, та обґрунтувати чому саме такий вибір вони зробили.

На практиці доведеться по чергово використовувати різні типи вправ для усіх типів інтелекту. Завдяки цьому збільшується вірогідність кращого сприйняття інформації учнями та покращуються темпи розвитку кожного з типів інтелекту у кожного учня. І лише потім, як підсумковий урок узагальнення знань перед контрольною роботою, можна провести урок, де кожен учень отримає матеріал та завдання у тій формі, яка більш підходить до його типу інтелекту. Саме на цьому етапі можна розподілити учнів на групи за типом інтелекту та давати групові завдання.

Окрім цього, у канадській практиці викладання іноземної мови спостерігається орієнтування на збагачення культурного багажу знань дитини про англomовні країни. Нажаль, у більшості середніх загальноосвітніх школах України на уроках англійської мови використовують метод презентації доповіді. Почасти це закінчується монотонним переказом інформації учнем і втратою інтересу до культури англomовних країн. Канадські вчені пропонують більш інтерактивний підхід, який би допоміг ознайомитись учням з реаліями країн, - екскурсії та виставки, після відвідування яких учням старших класів пропонують написати свій відгук про те, що вони побачили.

Практичне застосування у школі: В сучасних вітчизняних реаліях це зробити складніше, адже в Україні знайти екскурсію або виставку, що б репрезентувала саме культуру англomовних країн, досить складно. Тому замість цього нам треба замінити монотонні перекази доповідей на яскраві уроки - «уявні подорожі», де б учні готували цікаву інформацію на якийсь один аспект культури та репрезентували її, підкріплюючи свою розповідь картинками, відео або розігруванням сцен життя мешканців англomовної країни. Учитель може виступати у ролі гіда в цій уявній подорожі, а сам урок повинен мати ігрову форму.

Отже, вивчення наукових розвідок канадських вчених, що розробляють питання методологічної платформи викладання англійської мови як другої у Канаді, можна прийти до висновку, що ідея практичного застосування деяких методик, що пройшли апробація в реаліях канадських шкіл, видається не лише доречною, але й такою, що значно збагатить багаж вітчизняних освітян та призведе до зростання ефективності оволодіння англійською мовою.

Особливої уваги заслуговує проблема психологізації процесу навчання англійській і будь-якій іноземній мові, яка значно поліпшить мотивацію учнів українських середніх загальноосвітніх закладів. Отже, у якості подальших наукових та методичних розвідок у даному напрямку слід назвати саме впровадження й удосконалення шляхів реалізації психологізації навчального процесу, певні з яких було окреслено в даній статті.

Список літератури:

1. Jim Cummins, Rania Mirza, Saskia Stille «English Language Learners in Canadian Schools: Emerging Directions for School-Based Policies». – TESL Canada Journal/ Revue TESL du Canada. – Volume 29, Special issue 6, 2012
Режим доступу: // <http://journals.sfu.ca/tesl/index.php/tesl/article/viewFile/1121/940>
2. Andrew Biemiller - Words for English-Language Learners. - TESL Canada Journal/ Revue TESL du Canada. – Volume 29, Special issue 6, 2012
Режим доступу: // <http://journals.sfu.ca/tesl/index.php/tesl/article/viewFile/1117/936>
3. Lisa Leopold - Prewriting Tasks for Auditory, Visual, and Kinesthetic Learners.- TESL Canada Journal/ Revue TESL du Canada. – Volume 29.-№2.- 2012
Режим доступу: // <http://journals.sfu.ca/tesl/index.php/tesl/article/viewFile/1102/921>
4. Catherine Broom - Perspectives Second-Language Learning Through Imaginative Theory.- TESL Canada Journal, Volume 28, Issue 2, 2011
Режим доступу: // <http://journals.sfu.ca/tesl/index.php/tesl/article/view/1068/887>
5. Howard Gardner – Frames of mind. – New York. – Basic Books. – 1993. – 281 p
6. Gloria Paulik Sampson - Exporting Language Teaching Methods from Canada to China. - TESL Canada Journal/ Revue TESL du Canada. – Volume 1. - №1. - Jan. 1984
7. Кияк Т.Р. - Засади викладання іноземних мов в Україні в новітніх умовах пропозиції науково-методичної комісії МОН України з іноземної філології) - Лінгвістичні та методичні проблеми викладання іноземних мов у школі та ВНЗ. УДК 81'243. №6.- 2009
8. Мошков В.В. Навчання іноземних мов в Україні // Іноземні мови. – 2000. – № 1. – С. 6-9.
9. Практикум з методики викладання англійської мови у середніх навчальних закладах. Посібник. Вид. 2, доп. і перероб./ Кол. Авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2004. – 360 с
10. Ветохов А.М. Психолого - педагогическая характеристика современных методов обучения иностранному языку в школе / А.М. Ветохов // Іноземні мови. - 2006. - № 1. - С. 25-28.
11. Ціпан Т.С. Розвиток комунікативних здібностей учнів при вивченні англійської мови / Т.С. Ціпан // Іноземні мови. - 2005. - № 2. - С. 51-56.
12. Скорнякова М.Є. Сучасні методи викладання англійської мови / М.Є. Скорнякова // Англійська мова та література. - 2005. - № 28. - С. 2-12.
13. Ветохов А.М. Психолого - педагогическая характеристика современных методов обучения иностранному языку в школе / А.М. Ветохов // Іноземні мови. - 2006. - № 1. - С. 25-28.